

บทบาทตังกะกับการละเล่นเรียมตรซในจังหวัดสุรินทร์

Roles of Tang Kao in Ruam Trot Traditional Play in Surin Province

กานต์ กาญจนพิมาย^{1*} อรุณฯ แสงสุข² คณิงนิตย์ อริยะธักันต์³ และ พีรวัส อินทวิ⁴

Kan Kanjanapimai^{1*}, Oranuch Seangsuk², Khanuengnit Ariyatugun³, and Peerawat Intawee⁴

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์^{1*-4}

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University^{1*-4}

*Corresponding author, e-mail: saucearmspandaman@gmail.com

วันที่รับบทความ: 26 พฤษภาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ: 13 กันยายน 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 29 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

เรียมตรซ เป็นประเพณีการละเล่นประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดสุรินทร์ ของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในพื้นที่บ้านปรือ อำเภอบัวลาย จังหวัดสุรินทร์ โดยมีการละเล่น ช่วงระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำ ถึงวัน แรม 14 ค่ำ เดือน 5 ตรงกับเดือนเมษายน เรียกเป็นภาษาไทยเขมร ว่า “งานบุญแคเจ็ด” ตรงกับตรุษไทย (วันขึ้นปีใหม่ไทย 13-15 เมษายน ของทุกปี) มีการละเล่นคือการตั้งขบวนออกมาเพื่อสร้างความสนุกสนานแก่คนในชุมชน โดยมี “ผู้นำ” ขบวนในงานประเพณีเรียมตรซ เรียกว่า ตังกะ มีบทบาทเชื่อมโยงคนในชุมชนกับวัด คติความเชื่อท้องถิ่นกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา และระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน ทำให้ตังกะอยู่ในฐานะผู้นำด้านจิตใจของชุมชน โดยเป็นการสะท้อนความสำคัญของเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (อีสานใต้) เพื่อการสืบทอดคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: บทบาทตังกะ การละเล่นประเพณี เรียมตรซ จังหวัดสุรินทร์

Abstract

Rueam Trod is a Songkran Festival of Thai - Khmer people who live in Prue village, Prasat district, Surin province, Thailand. It takes place from the first day of the new moon until the fourteenth day of the waning moon of the fifth lunar month (April). It is known in the Thai - Khmer language as "Care-Jed Religious Ceremony" which takes place during the same period as Thai New Year or Songkran Days (13 - 15 April). The play begins with a parade that brings joy to the people of the community, led by the "leader" called "Tang Kao." The role of the leader is to bridge the gap between the community and the temple, between local beliefs and religious beliefs, and between people in the same community. In other words, by emphasizing the significance of local cultural uniqueness (in the South of Northeastern Thailand), the leader is regarded as the spiritual leader of the community to inherit the value and importance of preserving local culture and traditions for future generations.

Keywords: Roles of Tang Kao, Traditional Play, Rueam Trod, Surin Province

บทนำ

ความเชื่อและความศรัทธาต่อพุทธศาสนาของคนอีสาน คล้ายคลึงกับแนวความเชื่อและความศรัทธาของคนไทยใช้แนวคิดพุทธศาสนากลายเป็นกรอบในการขัดเกลาค้นในสังคมไม่ให้กระทำความผิด ผ่านคำสอนเพื่อให้ละอายและเกรงกลัวต่อบาป ไม่ละเมิดศีลธรรม ขณะเดียวกันพุทธศาสนาก็มุ่งเน้นคำสอนสู่ผู้คนให้กระทำความดีด้วยบุญ กล่าวคือ ทำกรรมดีด้วยวิธีการต่าง ๆ เมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ จึงเป็นกุศโลบายให้คนทำดี (กฤษฎา ศรีธรรมมา, 2558 : 47) ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาในเรื่อง กรรม (การกระทำ) และได้สร้างคติความเชื่อโดยเน้นให้ผู้คนกระทำความดี (กรรมดี) แนวคิดนี้ได้ขยายสู่สังคมตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย และผสมผสานกลายเป็นศาสนาท้องถิ่น (Popular Buddhism) รวมถึงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งพัฒนาขึ้นมาเป็นรากฐานของสังคม เช่น คติความเชื่อในเรื่อง ฮีต 12 และคอง 14 เป็นต้น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ เรียกว่า “อีสาน” มาจากคำภาษาสันสกฤตว่า “อีสาน” หมายถึง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ พระวิษณุหรือพระนารายณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 1419) กลุ่มคนผู้อาศัยในบริเวณนี้จึงมักถูกเรียกว่า คนอีสาน ในความเป็นจริงนั้น มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์รวมกันอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ เช่น ขมุ ของ ไล่ แสก กะลอง ข่า กวย ไทย - โคราช ไทย - ลาว ผู้ไทย ย้อ ไย๋ ข่าพรวัว พวน บุร เป็นต้น คนอีสานจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (พหุวัฒนธรรม) สาเหตุมาจากความหลากหลายของชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มไทย - ขแมร์ ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณทางใต้ของภาคอีสาน มักเรียกผู้อาศัยบริเวณนี้ ว่า กลุ่มอีสานใต้

กลุ่มอีสานใต้ คือกลุ่มที่มีสายวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย - ขแมร์ อยู่บริเวณพื้นที่ 5 จังหวัดในภาคอีสาน คือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าว กลุ่มสายวัฒนธรรมไทย - ขแมร์ยังคงมีความเข้มแข็งและมีบทบาทต่อสังคมอย่างชัดเจน เช่น ภาษาถิ่น วัฒนธรรมประเพณี อาหารการกิน การดำรงชีวิต เป็นต้น โดยเฉพาะ จังหวัด บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์ โดยที่จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประชากรกลุ่มไทย - ขแมร์มากที่สุด ชาวไทย - ขแมร์ต่างดำเนินชีวิตโดยมีศิลปะวัฒนธรรมอันเก่าแก่สืบต่อมาช้านานจนถึงปัจจุบัน เช่น ศิลปะการทอผ้าไหม หัตถกรรมจักสานหวาย การแกะสลัก เครื่องเงิน ศิลปะการแสดง การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ (ราศี ชัยมูล, 2542 : 2) รวมถึงวรรณกรรมท้องถิ่น ดนตรี วัฒนธรรมและประเพณี

ประเพณีรอบปีของคนอีสานใต้ ได้แก่ เดือนอ้าย (มกราคม) ประเพณีเกี่ยวข้าวและเล่นว่าว เดือนยี่ (กุมภาพันธ์) ประเพณีเกี่ยวกับการเกษตร เช่น ปลงข้าวในลอม บุญคุณลานข้าว สู้ขวัญข้าว เก็บหัวไร่ไว้ใช้สอย เป็นต้น แต่คนเขมรในประเทศกัมพูชา มีการทำประเพณีหุงข้าวใส่บาตรพระสงฆ์เข้าปฐมาศรกรรม (สัทธา อริยะธัมม, 2534 : 3) เดือนสาม (มีนาคม) ระบายต๋อ เดือนสี่ (มีนาคม) สอดคล้องกับคติของพุทธศาสนา เช่น บุญพระเวส บุญแจกข้าว เป็นต้น เดือนห้า (พฤษภาคม) เล่นเชยผีนางด้ง ผีนางข้าง ผีนางเจ๊ก ผีนางกะโหลก ผีนางตรู (ไซ) ประเพณีขึ้นเขา (ทำบุญ) เรือมตรข (รำตรขสงกรานต์) เป็นต้น เดือนหก (มิถุนายน) ในเดือนนี้ สอดคล้องกับคติของพุทธศาสนา เช่น บุญวิสาขบูชา เดือนเจ็ด (กรกฎาคม) ประเพณีเผาภูเขาข้าว ทำเทียนพรรษา เดือนแปด (สิงหาคม) สอดคล้องกับคติของพุทธศาสนา เช่น ประเพณีการบวช แห่เทียน เข้าพรรษา ถวายผ้าอาบน้าฝน เป็นต้น เดือนเก้า (กันยายน) แขน โฉนดา (มีเป้าหมายอุทิศส่วนบุญระลึกถึงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ในกลุ่มไท-ลาว มีบุญข้าวประดับดินอุทิศสมภเวสี รวมถึงประเพณีชิงเปรตของภาคใต้ เดือนสิบ (ตุลาคม) สอดคล้องกับคติของพุทธศาสนา งานบุญฟังเทศน์ ข้าวสากเป็นการร่วมประเพณี เดือนสิบเอ็ด (พฤศจิกายน) งานบุญออกพรรษา บุญตักบาตรเทโวโรหณะ ทอดกฐิน เป็นต้น เดือนสิบสอง (ธันวาคม) ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบูชาพระจันทร์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นมีการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อท้องถิ่นและความเชื่อทางพุทธศาสนา มีทั้งส่วนที่เป็นลักษณะร่วมทางสังคม (ทั้งภาคอีสาน) และบางส่วนของลักษณะเฉพาะ (อีสานใต้) ในท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์ ที่มีประชากรกลุ่มไทย - ขแมร์

มากที่สุดในกลุ่มอีสานใต้ เนื่องจากมีอาณาเขตส่วนหนึ่งติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ประชาชนยังใช้ภาษาถิ่น (เขมรถิ่นไทย) ยังคงมีการติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และกับประชาชนของประเทศกัมพูชา ผ่านการแลกเปลี่ยนทางชายแดนถาวร ไทย - กัมพูชา หรือ นิยมเรียกกันว่า ช่องจอม (โอรส์เมียด) ทำให้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ประเพณีของคนสุรินทร์ที่ยังคงเชื่อมโยงกับชาติพันธุ์เขมร เช่น แชนการ์ แชนโฌนตา แชนขมอด แชนเนียกตาเป็น เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่า ประเพณีท้องถิ่นมีความสำคัญในทุกมิติต่อชุมชนและการดำรงชีวิตของคนสุรินทร์ รวมทั้งความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแบบผสมท้องถิ่น คติความเชื่อท้องถิ่น เช่น ม้องกัวลจองโด ม่มวด โฉล โบล แก - กร๊วะ บ้องก๊อก เป็นต้น คติในเรื่องข้อห้าม (เตือก) ในชีวิตและการประกอบอาชีพ และประเพณีการเล่นต่าง ๆ เช่น กะโน้ปดิงตอง เจริญ กันตรึม เรือมอ้าย เรือมอันเร ลูตอันเร เรือมตรข เป็นต้น ให้เป็นเมืองเอกลักษณ์วัฒนธรรมขแมร์โบราณ

เรือมตรข หรือรำตรข เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งในวันวันตอมหรือวันหยุดสงกรานต์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 133) การเรือมตรขจะเล่นประกอบกับเรือมอันเร เป็นช่วงหลังว่างเว้นจากฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จ มีการสืบทอดมานานหลายชั่วอายุคน สันนิษฐานว่าเป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของชาวไทยขอมโบราณ มีจุดมุ่งหมายเป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่หมู่บ้านและเพื่อเป็นการขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยดลบันดาลให้ข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ เก็บเกี่ยวเสร็จเรียบร้อยดี เป็นการส่งเสริมสันทนาการทำนาและต้อนรับปีใหม่ในช่วงเดือนเมษายนที่ฝนเดือน 5 - 6 กำลังจะตกลงมาให้ได้ทำนาปีใหม่ การทำบุญที่ควบคู่ไปกับการร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนานรื่นเริงและเป็นสิริมงคล พร้อมทั้งขอความอุดมสมบูรณ์ข้าวปลาอาหารในปีหน้าด้วย มีการบริจาคสิ่งของซึ่งเป็นของใช้จำเป็นของพระสงฆ์ สำหรับถวายวัดเป็นการทำบุญอีกทางหนึ่ง (อารีย์ ทองแก้ว, 2549 : 51) โดยมีนัยยะแห่งการทำบุญ เนื่องจากการเรียไร จตุปัจจัย จากบ้านเรือนที่คนร้ายรำไปถึง (คล้ายกับการเซ็งบั้งไฟของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย - ลาว) เป็นการสร้างรูปแบบของการทำบุญร่วมกันของสังคม อีกนัยหนึ่ง เรือมตรข จะมีวิธีการคัดสรรเลือกผู้นำประกอบประเพณีการเล่น โดยจะเชิญชวนคนเฒ่าคนแก่ที่ได้รับความนับถือจากชาวบ้านมาเป็นผู้นำเรียกว่า “ตั้งเคา” มีบทบาทสำคัญต่อการละเล่นประเพณีเรือมตรข

ความเป็นมาของประเพณีเรือมตรข บ้านปรือ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์

ประเพณีเรือมตรข ถือว่าเป็นการละเล่นของชาวบ้าน ในจังหวัดสุรินทร์ จากการให้ข้อมูลของชาวบ้านพบว่า ประเพณีนี้ยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมาก่อน ซึ่งประเพณีเรือมตรขเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเขมร มีการถือปฏิบัติในช่วงตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึงวัน แรม 14 ค่ำ เดือน 5 ของไทย หรืออาจเรียกว่าเป็นงานบุญแค่วันเดียวตามภาษาไทยเขมร ซึ่งมีการจัดขึ้นในวันขึ้นปีใหม่ไทย สำหรับความโดดเด่นของประเพณี คือ มีการร้องรำที่ตอกการสื่อสารให้เห็นถึงการมาเยือนของแขก และการแสดงความยินดีต้อนรับของเจ้าบ้านเจ้าเรือน ปัจจุบัน ประเพณีเรือมตรขมีกำหนดขึ้นมาโดยชุมชนเอง ถือว่าเป็นการละเล่นในหมู่บ้านที่มีการใช้ภาษาไทยเขมรมาช่วยในการสร้างความสนุกสนาน “โดยประเพณีจะมีลักษณะของการเดินเป็นกลุ่มไปตามหมู่บ้านและจะหยุดตามบ้านเป้าหมายเพื่อขอเข้าไปร่ายรำและแสดงโดยเน้นการร่วมกันทำบุญ โดยการเดินทางไปร่วมขบวนจะประกอบด้วยหนุ่มสาวและคนสูงอายุมาร่วมด้วย ซึ่งประเพณีเรือมตรข มีการปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งร่วมมือร่วมใจกันสืบสานวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้าน ทำให้ผู้เขียนบทความเห็นว่า การที่ชุมชนยังมีการสืบสานและเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาบวกกับยังดำรงวิถีการคิดของคนรุ่นปู่ย่าตายายที่ต้องการสื่อสารและหลอมรวมคนในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันขึ้นได้ (อรุณฯ แสงสุข, 2561ก : 4)

ตามช่วงระยะเวลาเดือน 5 (จัตมาศ) เมื่อถึงวัน แรม 13 - 14 ค่ำ เดือน 5 ผู้นำชุมชนจะรวมตัวกันไปเยี่ยมเยียนบ้านทุกหลังคาเรือน โดยมีคนหนุ่มในหมู่บ้านจำนวน 2 - 3 คน ทำการหามซอไปใหญ่เดินตามพร้อมกับทำการตีซอด้วยการตีให้ดัง “โหม่ง โหม่ง โหม่ง” แล้วร้องบอกว่า “ตอม ตอม ตอม (ภาษาเขมร) บัดนี้ถึงแค้จัตแล้ว ให้ทุกคนหยุดทำงานทุกชนิดเป็นเวลา 3 วัน ตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เมื่อครบ 3 วันแล้วจึงทำงานได้ตามปกติ (ศิริ ผาสุก และคณะ, 2536 : 153)

การเล่นในประเพณีเรือมตรชนนั้น ชาวบ้านได้นำเครื่องดนตรีสำหรับประกอบจังหวะมาเพื่อสร้างความสนุกสนานให้กับคนในชุมชน (บ้านปรือ) โดย “พ่อเพลง” เป็นผู้นำเริ่มต้นการร้อง แม่เพลง ลูกคู่ประสานการร้องต่อเนื่องกัน ในส่วนของประชาชนคนอื่น ๆ ซึ่งเข้าร่วมขบวน รวมถึงคนต้อนรับที่บ้าน โดยมากมักมีการแต่งกายด้วยสีสดใส (คล้ายกับบ้านสวายจิก ตำบลสวายจิก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์) หรือดึงดูดความสนใจด้วยการแต่งกายหรืออาจแต่งกายด้วยชุดแปลกตา เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อการแสดงการเล่น เป็นการร่วมกันทำบุญของทั้งเจ้าบ้านและกลุ่มนักแสดงด้วยการบริจาค ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ หรือ ปัจจัยไทยธรรม “ในขบวนการเล่นมีคนเข้าร่วมแต่งตัวให้ดูตลก มีแต่งกายเลียนแบบผู้หญิง ผู้หญิงก็แต่งกายเลียนแบบผู้ชาย มีการเดินกันเป็นแถว 10 - 20 คน เดินไปตามบ้านของชุมชนทุกหลังคาเรือน” (เยียน กลุ่มยา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561). นอกจากนี้ระหว่างการเดินไปในบ้านแต่ละหลังนั้น มีการจัดขบวนให้เกิดความสวยงาม โดยไล่ลำดับ ดังนี้ 1) ผู้ถือบาตรและบัญชีสำหรับการจดรายชื่อผู้บริจาค 1 คน อยู่ข้างหน้า 2) ผู้ถือกลองยาว 1 หรือ 2 ใบ 3) ผู้ที่มีความชำนาญในการร้อง (เจริญ) เดินนำ 1 คน และลำดับสุดท้ายคือ คณะรำตรชน ในขบวนรำตรชนแยกผู้หญิงและผู้ชายออกเป็น 2 แถวคนละฝั่งกัน เรียงลำดับยาวไปทางด้านหลัง เมื่อขบวนเคลื่อนไปถึงด้านหน้าบ้านผู้ใด มือกลองตีกลองเพื่อให้สัญญาณ ผู้ร้องนำ เริ่มร้องเสียงดังบ่งบอกให้เจ้าบ้านรับรู้ เป็นที่รู้กันตามประเพณี คือ เจ้าบ้านเปิดบ้านต้อนรับตามจังหวะ และเมื่อผู้ร้องนำร้องเสร็จ ผู้ร้องตามร้องพร้อมกับยกมือทำจังหวะและร่ายรำให้เข้ากับจังหวะการร้อง โดยมีการเอียงไปด้านซ้ายและเอียงด้านขวาสลับกันไปมา

รูปแบบกระบวนการเล่นเรือมตรชน

รูปแบบการเล่นในประเพณี เรือมตรชน มีลำดับเฉพาะและมักไม่มีการข้ามขั้นตอนหรือตัดทอนขั้นตอนออกไป บ่งบอกได้ถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและการคงอยู่ของประเพณีนิยมในชุมชน สะท้อนในลำดับของประเพณีเรือมตรชน ในเดือนแค้จัต

1) เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มกันโดยมักอาศัยบ้านหัวหน้ากลุ่มเป็นจุดรวมตัวกันของคณะ ไม่มีการจำกัดจำนวน เพศและวัย อาจจะมีจำนวนผู้รำนาน้อยขึ้นอยู่กับความสนใจของชาวบ้านในชุมชนบ้านปรือ หมู่ที่ 1 ตำบลปรือ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และผู้ใหญ่บ้านประกาศประชาสัมพันธ์ถึงชาวบ้านเพื่อให้รับรู้กำหนดการของประเพณีเรือมตรชน อยู่ระหว่าง วันที่ 8 - 9 เมษายน ของทุก ๆ ปี ผู้ใดประสงค์เข้าร่วมให้มาร่วมกัน ณ ศาลากลางของหมู่บ้าน เพื่อทราบจำนวนและสร้างความเข้าใจในลำดับของประเพณีต่อไป

2) ระหว่างการเดินทางขบวนประเพณีเรือมตรชนโดยผู้นำขบวน มีข้อพึงปฏิบัติ คือ หากผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถมาร่วมขบวนได้ ขบวนต้องแวะบ้านผู้ใหญ่ก่อนเป็นลำดับแรก โดยมีการจัดให้ผู้นำเดินนำก่อน เพื่อออกไปขอรำและแสดงตามบ้านก่อนขบวนมาถึง และยังสามารถตรวจสอบได้ว่าบ้านหลังใดไม่มีผู้ใดอยู่ขณะร่วมประเพณีเรือมตรชน ขบวนจะเข้าไปบ้านอื่นแทน เมื่อเจรจาและตกลงกับเจ้าบ้านโดยผู้นำได้นั้น เจ้าบ้านบริจาคถวายจุปัจจัยใส่ลงในบาตรหรือซอง ผู้ถือบัญชีทำการจดบันทึกรายนามผู้บริจาคตามลำดับเพื่อเป็นหลักฐาน (ความชัดเจนของยอดรวม) และแสดง

ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในประเพณีเรือมตรข เพื่อสืบสานประเพณีสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนรวมถึงสร้างสิ่งปลูกสร้างถาวรถาวรแต่พุทธศาสนา

องค์ประกอบสำคัญในประเพณีเรือมตรข

1) พานหรือขัน จำนวน 1 ใบ สำหรับใส่เงินทำบุญ โดยต้องใส่เงินบริจาคลงไปใบพาน และในพานนั้นต้องมีดอกไม้ เทียน และหมากพลู เป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ เนื่องจาก ดอกไม้ เทียน หมากพลู เป็นสิ่งสำคัญในประเพณีซึ่งได้รับการสืบทอดมาหลายร้อยปี

2) เครื่องดนตรี ประกอบด้วย กลอง ทำหน้าที่ส่งสัญญาณให้กับผู้นำและขบวนเพื่อเตรียมพร้อมเริ่มรำและดำเนินต่อเนื่องไปจนจบประเพณี

3) ผู้ร่อนนำ (พ่อเพลง) ทำหน้าที่ นำการร้องเพื่อให้คณะเรือมตรขร้องตามลำดับประเพณี โดยสถานะของผู้ร่อนนำต้องมีคุณสมบัติของผู้ทรงความรู้ มีความสามารถสูง มีไหวพริบในการขับร้อง สามารถร้องสด ประดิษฐ์คำร้องสดขึ้นมา การขับร้องเป็นภาษาเขมรถิ่นไทย โดยเนื้อหาของบทขับร้องนั้นต้องสอดคล้องกับ ลักษณะของบ้าน ลักษณะของเจ้าของบ้าน ขณะแสดงการละเล่น (นัยเพื่อความพึงพอใจแก่เจ้าของบ้าน)

สำหรับเนื้อร้องทำนองที่มีการร้องออกมานั้นจากการศึกษา พบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ตอน ดังนี้ (ศิริ ผาสุก และคณะ, 2536 : 140)

ตอนที่ 1 เป็นการบอกกล่าวถวายคำนิมิตให้มาทำบุญร่วมกัน ในขณะเดียวกัน เจ้าของบ้านเมื่อเห็นคณะเรือมตรขมาถึงบ้านก็จะรับเอาเสื่อมาปูพร้อมน้ำดื่มขึ้นใหญ่ 1 ขัน และเหล้าขาว 1 ขวด พร้อมกับมาเชิญ ผู้ถือบัญชีขึ้นบ้านนั่งพักหายดื่ม และถวายจตุปัจจัยเพื่อร่วมทำบุญ ในขณะเดียวกันญาติเจ้าของบ้านคนใดคนหนึ่งจะเอาเหล้าขาวไปรินให้คณะที่รออยู่ข้างล่าง

ตอนที่ 2 เมื่อเจ้าของบ้านทำบุญแล้ว คณะเรือมตรขจะร้องเพลงอวยพร ให้มีอายุยืนขวัญเย็นคิดสิ่งใดขอให้สมปรารถนา บางทีอาจมีการกระเช้าเข้าเหย้ากันบ้าง

ตอนที่ 3 เมื่อผู้ถือบัญชีลาเจ้าของบ้าน คณะก็เริ่มร้องเพลงลา แล้วก็เริ่มเดินไปบ้านถัดไป การร้องเพลงเช่นนี้จะทำทุกหลังคาเรือนไม่มีเว้น บางที่ต้องใช้เวลา 2 - 3 วัน จึงจะครบ

ดังนั้นรูปแบบประเพณีการละเล่นเรือมตรข มี 2 ขั้นตอน คือ หนึ่งการบอกกล่าวถวายคำนิมิต และสองการร้องเพลงให้พรหลังจากได้รับการร่วมทำบุญและจดบันทึกบัญชีรายนามผู้บริจาคด้วยการอำลา โดยใช้การร้องทำนองเพลงภายหลังจากเสร็จประเพณีเรือมตรขในช่วงเช้าแล้วนั้น บ่ายวันเดียวกัน คณะเรือมตรขของแต่ละหมู่บ้านจะนำปัจจัยไทยธรรมที่ได้รับการบริจาคแห่มารวมกันที่วัด จากนั้นผู้นำจะทำการถวายปัจจัยไทยธรรมแด่วัด และภายหลังจากถวายปัจจัยเสร็จสิ้นมักนิยมประกอบพิธีกรรมการสรงพระ โดยการอัญเชิญน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อสรงพระและรดน้ำคำหัวแก่ผู้อาวุโสตามลำดับ ในอดีตวันฉลองสงกรานต์ในเดือนห้า (แควเจ็ด) นอกจากประเพณีเรือมตรข แล้วยังมีการละเล่นอื่น ๆ อาทิ เช่น เรือมอันเร สะบ้า โขง เป็นต้นไปจนกระทั่ง วันแรม 14 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งถือได้ว่าเป็นวันส่งท้ายของงานสงกรานต์ เรียกว่า “แห่โดนจ้งการน” ซึ่งเชื่อกันว่าบรรพบุรุษทั้งหลายได้ลงมาวันสงกรานต์วันนี้ต้องส่งปู่ตายายกลับภูมิภพ เป็นอันเสร็จสิ้นประเพณีในงานประเพณีประจำเดือนห้าของบ้านปรีอ

ตัวอย่างบทร้องและบทแปล (เขียน กลุ่มยา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561) ดังนี้

บทอนุญาตเจ้าของบ้าน

บทร้องภาษาเขมร

ตรุษขมาด็อลเฮย

ตรุษขมาด็อลเฮย (ลูกคู่รับ)

โตเฮมจี๊ะ

โกลบานรือเต (ลูกคู่รับ)

โกลแองจีแอง

ขลามนายนึ่งจี (ลูกคู่รับ)

โกลบานรือเต

เคนียขมาดสามเซิบ (ลูกคู่รับ)

บทแปลภาษาไทย

ตรุษผมถึงแล้ว ถึงแล้วนะจี๊ะ เข้าบ้านได้หรือไม่ ถ้าได้เข้าไปมันจะพบแต่สิ่งดี ๆ นะ กลัวว่าเจ้าบ้านไม่ให้เข้า เลยต้องขออนุญาตก่อน และขบวนเรือบตรุษครั้งนี้พวกเรามากันสามสิบคน

บทกล่าวถึงงานตรุษ

บทร้องภาษาเขมร

ตรุษเอ๋ยตรงโตรด

ตรุษโมปีตะโปง

เย่วซีกะบานเดือน

ฝันเดือนแมเอย

เยอแมสระเนาะ

ออยเปราบันเซา

ออยโกนออยจา

ตระเจียกตระจุม

ออยเตียงเนียงกระมูม

สระตุ่มเจอดพอง

บทแปลภาษาไทย

คณะตรุษมาจากทิศใต้เนะ มาวันนี้ก็มาเพื่อให้แม่มีความสุขหรือพ่อมีความสุข และขอให้ลูกหลานมีความสุข อยู่เย็นเป็นสุข สิ่งชั่วร้ายจงออกไปจากชีวิต ขอให้น้องสาวพบเจอแต่สิ่งดี ๆ มีจิตใจที่สงบเยือกเย็น ต้อนรับความเป็นสิริมงคล

การแต่งกายในการเริ่(ร)า)ตรขในอดี

หญิง : นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อไหมหรือฝ้าย แขนสั้น หรือแขนยาวก็ได้

ชาย : นุ่งโสร่ง สวมเสื้อไหมหรือฝ้าย แขนสั้น หรือแขนยาวก็ได้

การแต่งกายในการเริ่(ร)า)ตรขในปัจจุบัน

หญิง : นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อลายดอก ห่มสไบ สวมหมวก

ชาย : นุ่งโสร่ง สวมเสื้อลายดอก ผ้าวขาม้าคาดเอว สวมหมวก

ในปัจจุบันยังคงมีการละเล่นประเพณีเริ่ตรข ของชุมชนบ้านปรือ หมู่ที่ 1 ตำบลปรือ อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์อยู่ ซึ่งยังคงได้รับสืบทอดลักษณะประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ให้คงอยู่ต่อไป จัดได้ว่าเป็นงานประจำปีสำคัญของชุมชนบ้านปรือและสะท้อนถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทบาทของดั่งเคากับประเพณีเริ่ตรข

บทบาทของผู้นำในประเพณีเริ่ตรข มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นด้านได้คือ ด้านคติความเชื่อ ในฐานะผู้มีคุณลักษณะดีตามความเชื่อทางศาสนาและเป็นผู้มีความรู้ในศาสตร์วิชาต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง สามารถให้พรและอวยชัยแก่คนในชุมชนได้ ด้านสังคม เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากชุมชนในฐานะผู้มีจริยธรรมอันดี พร้อมด้วยคุณวุฒิและวิญญูเป็นที่ยอมรับของสังคมได้ ด้านประเพณี เป็นผู้ซึ่งนำให้การละเล่นในประเพณีเป็นไปได้อย่างถูกต้องตรงตามขนบดั้งเดิม รวมถึงกำกับดูแลให้ประเพณีราบรื่นเป็นอย่างดี

1) **ดั่งเคา กับบทบาทด้านความเชื่อ** ดั่งเคา มีบทบาทในฐานะผู้นำในการดำเนินงานประเพณีเริ่ตรข เป็นทั้งผู้นำการร้องละเล่นและผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ดั่งเคา จึงต้องเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในพิธีกรรมและคติความเชื่อทั้งคติความเชื่อท้องถิ่นและคติความเชื่อของพุทธศาสนา โดยสามารถสวดมนต์ ประพรมน้ำมนต์ อำนวยอวยชัยให้ศีลและพรแก่ชาวบ้านในชุมชนได้ เนื่องจากการจะได้เป็นดั่งเคานั้น ต้องมีคุณสมบัติสำคัญ คือ การได้รับการยอมรับจากคนในสังคมในฐานะ **“ผู้ประกอบพิธี”** โดยผ่านการอุปสมบท และศึกษาความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น บทสวดมนต์พิธี มงคลต่าง ๆ เช่น เจริญพุทธมนต์ มงคลสูตร เป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์กับคนในชุมชนได้ และศึกษาคติความเชื่อท้องถิ่น บทปริกรรม (ภาษาถิ่น) ด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในด้านความประพฤติยังต้องมีความยึดมั่นในพระพุทธศาสนาโดยมีการถือศีลชั้นพื้นฐาน คือ ศีล 5 คือ 1.ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์ 2. อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ละเว้นจากลักทรัพย์ของผู้อื่น 3. กามะสุมิฉฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม 4. มุสาวทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ละเว้นจากการพูดเท็จ 5. สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ละเว้นจากการดื่มสุรา ของมึนเมา

จะเห็นได้ว่าการจะเป็นดั่งเคาได้นั้น ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจพิธีกรรมและคติความเชื่อ รวมถึงต้องมีคุณสมบัติของการประพฤติตน ให้ดีงามตามกรอบศีลธรรมขั้นต้นของพระพุทธศาสนา คือ ศีล 5 และสามารถ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นกับพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

2) **ดั่งเคา กับบทบาททางชุมชน** ดั่งเคา มีบทบาทในฐานะผู้ประกอบพิธีกรรมท้องถิ่นและงานมงคลต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน อันมีพื้นฐานมาจากการอุปสมบท รวมถึงมีความรู้ด้านพิธีกรรม เป็นพื้นฐานให้กับคนในชุมชนยอมรับผ่านคุณสมบัติของผู้มีศีลธรรมอันดี ทำให้กลายเป็นผู้มีจริยธรรมของชุมชนโดยการตัดสินคุณค่าความดีของคนในสังคมตั้งอยู่บนฐานของศาสนา ประกอบกับความประพฤติในขณะอยู่ในชุมชน จึงทำให้ ดั่งเคาอยู่ในฐานะ **“ผู้ประพฤติดี”** ของคนในชุมชน โดยมีฐานคิดของผู้ประพฤติดี ปฏิบัติดี การอวยพรอำนวยให้แกใคร ผู้ได้รับย่อมเกิดสิริมงคลแก่ตนเอง

และครอบครัวรวมถึงชุมชนได้ ในอีกแง่หนึ่งนั้น ดังเคาอาจเป็นผู้นำด้านจิตใจของชุมชน ซึ่งมีใช้ทั้งผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำทางศาสนา (พระ) แต่ คือ ผู้ที่มีความประพฤติที่ดี ประกอบพิธีกรรมให้กับคนในชุมชนเชื่อถือ จนกระทั่งเกิดความเคารพและเชื่อมั่น กลายเป็น ดังเคา ในงานประเพณีเรือบตรของชุมชน จะเห็นได้ว่าบทบาททางชุมชนของดังเคานั้นต้องมีคุณสมบัติคือ คนในชุมชนให้การยอมรับ สามารถประกอบพิธีกรรมและการละเล่นได้ รวมถึงคนในชุมชนให้เกียรติและให้การเคารพได้อย่างสนิทใจ

3) **ดังเคากับบทบาทประเพณีการละเล่นเรือบตร** บทบาทของดังเคาในประเพณีการละเล่นเรือบตร ในชุมชนบ้านปรือ เป็น “ผู้นำการละเล่น” โดยต้องมีความสามารถด้านภาษา (ผู้ร้องรำ) ความสามารถด้านวิธีการละเล่น (ผู้ร่วมขบวน) ความสามารถด้านเครื่องดนตรี (กลอง) และความสามารถด้านเครื่องพิธีกรรมเครื่องเซ่น (ดอกไม้ พลุ รูปเทียน) พานหรือขัน โดยจะมีองค์ประกอบขบวนที่สำคัญ คือ

1) ดังเคา คือ “อาจารย์” ผู้นำการละเล่น (เรือบตร) เป็นผู้นำขบวนรับบริจาค ขบวนร้องรำทำเพลง และสามารถบริหารมณฑลค่าถา อำนวยอวยพร ประพรมน้ำมนต์ ให้แก่เจ้าของบ้านได้ และเชื่อมโยงกับ วัดได้ ในอดีตตะเคาบ้านปรือ คือ บุคคลเดียวกันกับ “พ่อเพลง” ซึ่งในปัจจุบัน ดังเคาและพ่อเพลงคือคนละบุคคลกัน

2) พ่อเพลงหรือแม่เพลง คือ ผู้นำร้องตามพ่อเพลง (ดังเคา) เป็นชายหรือหญิงก็ได้ ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยในการขับร้อง เป็นผู้มีทักษะในการรำรำขับร้อง มีปฏิภาณไหวพริบ ด้นสดคำร้องรับลูกกับพ่อเพลง และลูกคู่ มีน้ำเสียงดังฟังชัด

3) ลูกคู่ คือชาวบ้านทุกคนที่ร่วมในขบวนเรือบตร ต้องร้องเพลงตรุษตามพ่อเพลงแม่เพลงในลักษณะลูกคู่ มีทักษะของการร่ำร่วมกับผู้ร้อง เป็นกลุ่มที่สร้างสีสันความสนุกให้เกิดความครื้นเครงในขบวนตรุษนี้

4) เครื่องดนตรี เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ประกอบด้วย กลอง ฉิ่ง ฉาบ หรือ ปันแซร เป็นต้นเครื่องดนตรีท้องถิ่น ทำด้วยไม้ด้ามยาว ยอดทำเป็นไม้ไขว้มีเชือกผูกโยง ประดับริ้วกระดาดสีสดต่าง ๆ นำกระป๋องแขวนไว้หรือเลือกวัสดุที่ก่อให้เกิดเสียงขึ้น วิธีการใช้คือนำมากระทุ้งนำขบวนเรือบตร ปัจจุบันมีการพัฒนาโดยการประยุกต์ใช้เครื่องเสียงรูดเชิญประกอบเป็นวงดนตรีและมีเครื่องดนตรีอื่น ๆ นำมาช่วยในการสร้างความสนุกสนาน

5) ดอกไม้ (ดาวเรือง สีสาวดี เฟื่องฟ้า หรือที่ชุมชนสามารถจัดหาสะดวก) รูปเทียน ใส่ขันหรือภาชนะเพื่อใช้ในรับบริจาค

จะเห็นได้ว่าบทบาทของดังเคาในประเพณีการละเล่นเรือบตร มีสองส่วนคือ ดังเคาทำหน้าที่ผู้นำของชุมชน อีกหน้าที่หนึ่งคือ ตัวกลางระหว่างชุมชนกับศาสนา (วัด) ดังเคารวบรวมคนในชุมชนเตรียมรูปแบบและวางแผนการดำเนินขบวน จัดลำดับผู้ร่วมขบวน และเส้นทางการเดินเท้าในประเพณีเรือบตร อีกด้านหนึ่งที่ประสานงานร่วมระหว่างชุมชนกับวัด ในส่วนของความต้องการหรือสิ่งจำเป็นต่อวัด ดังเคา จึงทำหน้าที่เป็น “สื่อกลาง” รวมถึงทำหน้าที่แทนวัด (ตัวแทนศาสนา) ด้วยเช่นกัน

ดังนั้น บทบาทของดังเคา เริ่มต้นจากการเป็น **ผู้ประกอบพิธีกรรม** ได้โดยมีประสบการณ์หรือผ่านการอุปสมบทมาก่อน ทำให้สามารถนำความรู้ทางด้านพุทธพิธี มาปรับใช้กับ คติความเชื่อท้องถิ่นได้ และจำเป็นต้องมีคุณสมบัติในฐานะของ **ผู้ประพฤติดี** โดยได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ผ่านการคัดเลือกและการยอมรับทางพฤตินัยของคนในชุมชนเป็นฉันทามติให้เป็นผู้ดำเนินการละเล่น นอกเหนือจากคุณสมบัติทั้งสองอย่างแล้วนั้น คุณสมบัติสุดท้ายที่ขาดเสียมิได้คือ การเป็น**ผู้นำการละเล่น** โดยต้องมีทักษะและพรสวรรค์ของการสร้างความสุข การใช้ภาษา การเลือกคำมาใช้กระเช้าเข้าหาหยอกคนในชุมชนขณะการเล่นในประเพณีเรือบตร จากบทบาททั้ง 3 ด้านซึ่งสะท้อนคุณสมบัติการเป็นดังเคา จึงทำให้การสืบทอดหรือการถ่ายทอดมีความยากลำบากในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคม การรับวัฒนธรรมใหม่ เป็นต้น จึงทำให้ บทบาทหรือความสำคัญของตั่งเคาค่อย ๆ เลือนหายจากชุมชน ตั่งเคาที่บ้านปรือ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตั่งเคา บ้านปรือ อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ (ตาเยียน กลุ่มยา)
ที่มา: อรุณ แสงสุข (2561ข)

คุณค่าตั่งเคากับบทบาทวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

- 1) **ด้านคติธรรม** เป็นผู้สอนให้ความรู้ทางคติความเชื่อและพิธีกรรมเสมือนกับ เฒ่าจ้ำ หมอธรรม ครูบา โดยได้รับการเคารพนับถือจากคนในชุมชน เนื่องด้วยเป็นผู้ให้ความรู้ (ทางศาสนาและความเชื่อ) แก่คิด หลักคำสอน และได้นำความรู้มาถ่ายทอดแก่คนในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนยังคงอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม
- 2) **ด้านเนติธรรม** เป็นผู้ประพฤติดี ให้กับคนในชุมชนยอมรับและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน ทำให้เกิดมาตรฐานของคุณค่า หรือการตัดสินพฤติกรรมได้ รวมถึงทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็น
- 3) **ด้านวัฒนธรรม** เป็นผู้รวบรวมปัจจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาสร้างสิ่งปลูกสร้างแก่ชุมชนหรือวัด เป็นการสร้างประโยชน์ในแง่ประเพณีแก่ชุมชนเป็นสาธารณะประโยชน์
- 4) **ด้านสทธรรม** เป็นผู้ที่สามารถประสานการเข้าร่วมของคนในชุมชน สร้างความรักสามัคคีให้กับคนในชุมชนได้ดีผ่านการประกอบพิธีกรรมและการละเล่น

ประโยชน์และคุณค่าของประเพณีการละเล่นเรือมตรข

- 1) ประเพณีการละเล่นเรือมตรข ทำให้เกิดหลักการพึ่งพากันของคนในชุมชน เป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และเป็นการหล่อหลอมคนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกันในเรื่อง เพศ อายุ ฐานะ ได้เป็นอย่างดี และก่อให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชนโดยการสร้างระบบประเพณีร่วมกัน ซึ่งไม่สามารถสร้างหรือจัดได้เพียงคนเดียวหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหากปราศจากการพึ่งพากันของชุมชน

2) ประเพณีการเล่นเรือมตรข สามารถแก้ไข้ปัญหาของคนในชุมชนได้ ซึ่งในแต่ละชุมชนนั้นย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นของคนในชุมชน ประเพณีหรือการเล่นเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงหรือชำระความไม่ลงรอยของคนในชุมชนได้ ประเพณีเรือมตรขจึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือของชุมชนที่นำมาใช้แก้ไข้ปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี

3) ประเพณีการเล่นเรือมตรขเป็นส่วนหนึ่งของระบบการควบคุมสังคมรูปแบบหนึ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นวิถีประชาของคนในชุมชน

4) ประเพณีการเล่นเรือมตรข เป็นนันทนาการ ผ่อนคลาย สร้างสีสัน และความบันเทิงให้กับคนในชุมชน

5) ประเพณีการเล่นเรือมตรข มีคุณค่าในฐานะมรดกของชุมชนซึ่งมีการประยุกต์ ปรับเปลี่ยน และการพัฒนาภูมิปัญญาได้

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีเรือมตรข

1) ด้านบุคคล ตั้งแต่ พ่อเพลงแม่เพลง ลูกคู่ ควรมีการอนุรักษ์และสืบทอดโดยการบันทึกหรือถ่ายทอดให้กับเยาวชนรุ่นหลัง

2) ด้านเนื้อหา บทเพลงคำร้อง (การใช้ภาษาเขมรถิ่นไทย) ภาษาคำที่ใช้ ต้องมีการเผยแพร่และแปลความหมาย อาจมีการประยุกต์คำร้องหรือใช้เนื้อร้องเพิ่มเติมหรือปรับปรุงให้ทันสมัยได้

3) ด้านดนตรี เครื่องดนตรีท้องถิ่น การเล่นเพลงประกอบจังหวะ ควรมีการอนุรักษ์และสืบทอดโดยการบันทึกหรือถ่ายทอดในสื่อต่าง ๆ เพื่อให้คนรุ่นต่อไปสามารถเรียนรู้ได้ตลอด

4) ด้านการเล่น เครื่องแต่งกาย พิธีกรรม องค์ประกอบ สามารถปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาหลักของประเพณี

บทสรุป

ประเพณีเรือมตรข คือ การละเล่นของคนในจังหวัดสุรินทร์ เป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเขมร มีการถือปฏิบัติ ในช่วงตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึงวัน แรม 14 ค่ำ เดือน 5 หรือ เรียกว่าตามภาษาไทยเขมรว่า “แคแจ๊ต” ตรงกับตรุษไทย (วันขึ้นปีใหม่ไทย วันที่ 13 - 15 เมษายนของทุก ๆ ปี) เป็นวันที่มีการละเล่นด้วยการสร้างความสนุกสนาน ความบันเทิงแก่คนในชุมชน และนอกเหนือจากประเพณีท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อคนในชุมชนแล้วนั้น สิ่งสำคัญซึ่งจะขาดไม่ได้ในประเพณีนี้คือ ผู้นำขบวน “ผู้นำ” ในงานประเพณีเรือมตรข มีบทบาทสำคัญ เรียกว่า ตั้งแต่ ทำหน้าที่เสมือนเป็น “สื่อกลาง” ระหว่างคนในชุมชนกับวัด ระหว่างคติความเชื่อท้องถิ่นกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา ระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน ผ่านบทบาทสำคัญคือ 1. ด้านความเชื่อ คือ เป็นทั้งผู้นำการร้องละเล่นและผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ตั้งแต่ จึงต้องเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในพิธีกรรมและคติความเชื่อทั้งคติความเชื่อท้องถิ่นและคติความเชื่อของพุทธศาสนา 2. ด้านชุมชน โดยมีบทบาทในฐานะผู้ประกอบพิธีกรรมท้องถิ่นและงานมงคลต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน 3. บทบาทของตั้งแต่ในประเพณีการเล่นเรือมตรข เป็น “ผู้นำการละเล่น” โดยต้องมีความสามารถภาษา วิธีการละเล่น ดนตรี และความรู้ในเครื่องพิธีกรรมเครื่องเซ่น ทั้ง 3 ส่วนของบทบาทตั้งแต่ คือ ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ประพาดิถี และผู้นำการละเล่น ซึ่งก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน และก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ไทย - เขมร (ภาษาถิ่น) รวมถึงสะท้อนภาพของสังคมในมุมมองแบบพหุวัฒนธรรมซึ่งยอมรับเอกลักษณ์ท้องถิ่น (Localization) โดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณประโยชน์ต่อสังคม และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา ศรีธรรมมา. (2558). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). มหาสารคาม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- ราศี ชัยมูล. (2542). **วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของชาวไทยเขมรบ้านพลวง ตำบลพลวง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริ ผาสุก, อัจฉรา ภาณุรัตน์, เครือจิต ศรีบุญนาท. (2536). **สุรินทร์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : เอส เอนด์ จี กราฟฟิค,
- สัทธา อริยะธกัณฑ์. (2532). **“ประเพณีลอยกระทงของเขมร” ในวัฒนธรรม**. บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.
- อรนุช แสงสุข. (2561ก). **ประเพณีเรือมตรข มรดกวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปรีอ จังหวัดสุรินทร์**. รายงานการวิจัย. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อรนุช แสงสุข. (2561ข). **โครงการศึกษาบทบาทต้งเคากับการละเล่นเรือมตรขในจังหวัดสุรินทร์** [ภาพถ่าย]. 13 พฤษภาคม 2561. สุรินทร์ : บ้านปรีอ ตำบลปรีอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์.
- อารีย์ ทองแก้ว. (2549). **วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์**. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

บุคลากรกรม

เขียน กลุ่มยา (ผู้ให้สัมภาษณ์). อรนุช แสงสุข (ผู้สัมภาษณ์). ที่ บ้านปรีอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ 32140. เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561.